

มุมมอง “บวร” เพื่อความมั่นคง

รัชกรณ์ นภาพรพิพัฒน์ และคณะ*

ความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรม “ครอบครัว ศาสนา สถานศึกษา” หรือ “บวร” เป็นภูมิคุ้มกันเพื่อความมั่นคงในระดับชุมชนหมู่บ้าน โดยบทความเรื่อง มุมมอง “บวร” เพื่อความมั่นคง มีที่มาของข้อมูลจาก ๓ ส่วนหลัก ประกอบด้วย 1) เอกสารทางวิชาการ ยุทธศาสตร์ นโยบาย แผน มติคณะรัฐมนตรี เอกสารประกอบการประชุม 2) ข้อเสนอการศึกษาเรื่อง การนำทุนทางวัฒนธรรมและพลัง “บวร” (บ้าน – ชุมชน/วัด – ศาสนสถาน/โรงเรียน-ส่วนราชการ) ในการเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติของคณะที่ปรึกษาของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ด้านความมั่นคงภายในและระหว่างประเทศ)⁴ และ 3) การที่เจ้าหน้าที่สถาบันความมั่นคงศึกษาได้ร่วมคณะที่ปรึกษา ศึกษาสภาพพื้นที่โครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมทั้งชุมชนคุณธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

แนวคิด “บวร” กับความมั่นคง

“บวร” ได้รับการต่อยอดและน้อมนำแนวทางพระราชดำริโดยการดำเนินงานของกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ โดยการนำบวรมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนเข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ และแก้ปัญหาของตนเองและชุมชน กำหนดแผนแม่บทชุมชน การร่วมกันคิด สร้าง และบริหารจัดการชุมชนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ

หลักการเรื่อง “บวร” มีที่มาจากแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้พระราชทานแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนโดยอาศัย 3 สถาบันหลักของสังคมไทยซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน ประกอบด้วย 1) บ คือ สถาบันครอบครัวหรือบ้าน 2) ว คือ สถาบันศาสนา หรือ วัด (ศูนย์กลางทางจิตใจในชุมชน หมายถึงศาสนสถานของศาสนาต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่) และ 3) ร คือ สถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผน หรือ โรงเรียน ซึ่งเรียกโดยย่อว่า “บวร” เพื่อเป็นหลักการที่นำมาปรับใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชุมชนและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้สังคมไทย

หากพิจารณาถึงหลัก “บวร”⁵ มิใช่มีเพียงมิติเชิงสังคมและวัฒนธรรมเท่านั้น หากยังมีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ชาติ นโยบาย และ แผน ที่เกี่ยวกับความมั่นคง ซึ่งจะขอนำเสนอ ดังนี้

* นายรัชกรณ์ นภาพรพิพัฒน์ ที่ปรึกษาด้านนโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคง สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

นายณัฏฐ์ เพชรสิงห์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผน สถาบันความมั่นคงศึกษา สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

นางสาวธัญญา ทองนวล เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน (เจ้าหน้าที่โครงการ) สถาบันความมั่นคงศึกษา สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ

⁴ เสนอโดย นายประกิจ ประจันปัจจนึก ที่ปรึกษาของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ด้านความมั่นคงภายในและระหว่างประเทศ)

⁵ การอธิบายคำ “บวร” ปรากฏในเอกสารเรื่อง แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

พื้นฐานสำคัญในการสร้าง “พลัง” ตามกรอบแนวคิด “บวร” กับ “ความมั่นคง” คือ การนำต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมไทยเป็นกลไกหลัก เพื่อลดเงื่อนไขของสิ่งที่จะกระทบต่อความมั่นคง อีกทั้งเป็นการทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันด้านความมั่นคง สามารถเตรียมพร้อมรับมือสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นได้

ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ คือ ประเทศชาติมั่นคง ประชาชนมีความสุข เน้นการบริหารจัดการสถานะแวดล้อมของประเทศให้มีความมั่นคงปลอดภัย เเอกราช อธิปไตย และมีความสงบเรียบร้อยในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ สังคม ชุมชน (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ , 2561)

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นความมั่นคงในเรื่องของแผนย่อยการป้องกันและแก้ไขปัญหามีผลกระทบต่อความมั่นคง ให้มีการบูรณาการนโยบายและการดำเนินการในภาพรวมของทุกหน่วยงานในทุกพื้นที่และทุกมิติ เพื่อให้เกิด “ตำบล มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ , 2561)

นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ (พ.ศ. 2562 - 2565) ได้กำหนดนโยบายความมั่นคงแห่งชาติข้อที่ 8 เสริมสร้างความเข้มแข็งและภูมิคุ้มกันความมั่นคงภายใน เพื่อพัฒนาศักยภาพของภาครัฐ และส่งเสริมบทบาทและความเข้มแข็งของทุกภาคส่วนในการรับมือภัยคุกคามทุกรูปและที่กระทบกับความมั่นคง (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2562)

แผนการพัฒนาพื้นที่เพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ (พ.ศ. 2561 - 2564) ให้ความสำคัญกับการนำงานด้านการพัฒนาและงานด้านความมั่นคงเข้าไปปฏิบัติในพื้นที่เป้าหมาย (Area Approach) เพื่อเตรียมความพร้อมของคนและพื้นที่เป้าหมายให้พร้อมเผชิญกับปัญหาความมั่นคงและการดำรงชีวิต โดยมีคนเป็นศูนย์กลางและใช้เวทีการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ชุมชนและประชาชน โดยแผนฯ ได้ให้ความสำคัญดังนี้ 1) การสืบสาน เรียนรู้และขยายผลพัฒนาด้วยศาสตร์พระราชา เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 2) การเสริมสร้างศักยภาพ และภูมิคุ้มกันของคน ชุมชน และพื้นที่เป้าหมาย 3) การพัฒนาและป้องกันเพื่อจัดระเบียบพื้นที่ ชายแดน พื้นที่ชายฝั่งทะเลเกาะแก่ง และชุมชนพื้นที่สูง 4) การพัฒนาองค์ความรู้การพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคง 5) การเสริมสร้างความมั่นคงด้วยมิติวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการจัดการ โดยสันติวิธี 6) การเสริมสร้างฐานความมั่นคงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อความสมดุลมั่นคง 7) การเสริมสร้างความร่วมมือด้านความมั่นคงและการพัฒนากับประเทศรอบบ้าน และ 8) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยกำหนดพื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคง หรือพื้นที่ที่มีเงื่อนไขของปัญหา

ความมั่นคง หรือพื้นที่ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาทางความมั่นคง โดยมีขอบเขตพื้นที่ ทุกจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ (กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา) ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดชั้นใน จังหวัดชายแดน และจังหวัดชายทะเลและเกาะแก่ง เป็นพื้นที่เป้าหมายการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ (สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ , 2561)

ที่ผ่านมาหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องได้มีการขับเคลื่อนแนวคิด “บวร” ในห้วงปี พ.ศ. 2559 – 2562 โดยขอเริ่มในปี พ.ศ. 2529

ปี 2559 ได้มีการนำแนวคิดบวรมาใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนโดยต่อยอดแนวคิดไปสู่การปฏิบัติภายใต้ **แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 – 2564)** โดยมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559) เพื่อใช้เป็นแผนแม่บทรองรับและเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) ในประเด็นของยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของคน และยุทธศาสตร์การสร้างโอกาสความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางสังคม และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)

พ.ศ. 2561

ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580)

พ.ศ. 2562

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)

พ.ศ. 2559

แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 – 2564)

ปี 2561 ผลการดำเนินการถึงปลายปีงบประมาณ 2561 ปรากฏว่า ได้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรมระดับส่งเสริมคุณธรรม ระดับคุณธรรม และระดับคุณธรรมต้นแบบมากกว่า 22,000 ชุมชน เกิดองค์กรคุณธรรม 12,984 องค์กร อำเภอ 878 อำเภอ และจังหวัด 76 จังหวัด โดยการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติได้ใช้กลไกพลังบวร และกลไก “ประชารัฐ” สร้างความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาในลักษณะที่เรียกว่า “การระเบิดจากข้างใน” กล่าวคือ การให้คนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ตามกระบวนการสร้างชุมชนคุณธรรม

ปี 2562 พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ให้ความสำคัญในการนำพลัง “บวร” มาใช้ขับเคลื่อนในการพัฒนาชุมชน โดยในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2562 ได้มอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรม เป็นหน่วยงานหลักร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ นำหลักการ “บวร : บ้าน

วัด โรงเรียน” ซึ่งถือเป็นสถาบันหลักที่มีบทบาทใกล้ชิดต่อวิถีชีวิตของคนไทย ไปขับเคลื่อนและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นแหล่งปลูกฝัง บ่มเพาะและเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีประโยชน์ เพื่อพัฒนาจิตใจและจิตสำนึกด้านจริยธรรม ให้แก่ประชาชนทุกระดับ ให้มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้รักสามัคคี เสียสละ และกตัญญูรู้คุณ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของคนไทยที่ควรธำรงรักษาไว้ รวมทั้งให้เป็นแหล่งกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของรัฐบาล เพื่อให้ประชาชนเข้าใจและเข้าถึงโครงการต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ต่อมากระทรวงวัฒนธรรมได้จัดทำ แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของหลักการ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภายใต้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) (กระทรวงวัฒนธรรม , 2562)

หัวใจสำคัญ คือ การมุ่งสร้างสังคมชุมชนในระดับฐานรากที่มีคุณธรรมและน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทางที่ให้ชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย เป็นศูนย์กลางในการบูรณาการกิจกรรมโครงการต่าง ๆ ของทุกหน่วยงาน มีคณะทำงานขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนด้วยพลังบวร เป็นแกนกลางในการประสานการดำเนินงาน และกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องให้ประชาชนทุกระดับมีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้รักสามัคคี และกตัญญูรู้คุณ มีความเข้าใจและเข้าถึงโครงการต่าง ๆ ของรัฐบาลอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เกิดกิจกรรมสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้หมุนเวียนในระดับเศรษฐกิจฐานราก

การเรียนรู้จากการศึกษาพื้นที่ชุมชนต้นแบบ

แนวทางการดำเนินการข้างต้นของกระทรวงวัฒนธรรมซึ่งเป็นต้นแบบความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะในมิติของความมั่นคงซึ่งให้น้ำหนักกับการพัฒนาคน ชุมชน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากระดับของพื้นที่ และจากการที่เจ้าหน้าที่สถาบันความมั่นคงศึกษา (สมศ.) ได้มีโอกาสร่วมคณะของคณะที่ปรึกษาของสภาความมั่นคงแห่งชาติ (ด้านความมั่นคงภายในและระหว่างประเทศ) และผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนกระทรวงวัฒนธรรม เดินทางไปศึกษาการขับเคลื่อนพลัง “บวร” ในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ระหว่างวันที่ 13 - 14 มกราคม 2563 โดยได้รับฟังการบรรยายสรุปและศึกษาดูงานโครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมทั้งชุมชนต่าง ๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแบบ ประกอบด้วย 1) บ้าน ได้แก่ ชุมชนบ้านไต้ ชุมชนตลาดชุกโดน และชุมชนท่าน้ำชุกโดน 2) วัด ได้แก่ วัดไชยชุมพลชนะสงคราม และ 3) โรงเรียน/ส่วนราชการ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดไชยชุมพลฯ โรงเรียนปริยัติธรรมวัดไชยชุมพลชนะสงคราม โดยผู้เขียนขอถ่ายทอดการศึกษาพื้นที่ ดังนี้

- ▶ โครงการห้วยองคตอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อ.หนองปรือ จ.กาญจนบุรี เป็นพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้ตามแนวพระราชดำริเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรในชุมชนสามารถประกอบอาชีพในลักษณะพึ่งพาตนเองควบคู่กับการบริหารทรัพยากรอย่างยั่งยืนและ

ดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีการสาธิตวิธีการทำเกษตรแบบชีวภาพ อาทิ ปลูกผักเกษตรอินทรีย์ การเพาะเห็ด การปรับปรุงพื้นที่เพื่อการเรียนรู้และการท่องเที่ยว นอกจากนี้มีแผนการดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาข้อพิพาทที่ดิน และการนำพื้นที่มาใช้ประโยชน์รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชนร่วมกับส่วนราชการ โดยทางหน่วยงานที่ดูแลได้มีการประชุมประจำเดือนเพื่อวางแผนกิจกรรมดังกล่าว

▶ **ชุมชนคุณธรรม ณ วัดไชยชุมพลชนะสงคราม อ.เมือง จ.กาญจนบุรี** เป็นต้นแบบ การจัดการชุมชนเข้มแข็งโดยใช้ “พลังบวร” และ ราชการ ในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจชุมชนโดยนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในอาชีพ อาทิ การจัดตั้งตลาดไทย - ตลาดธรรม การปลูกฝังแนวทางการออมโดยเน้นหลักการและวิธีการให้ประชาชนอยู่ในวิถีดั้งเดิม โดยผู้นำชุมชน/หน่วยงานราชการทำหน้าที่ส่งเสริมและเป็นพี่เลี้ยง นอกจากนี้มีการดำเนินงานของชุมชนคุณธรรมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม การจัดการการกระจายข้อมูลข่าวสารโดยมีการจัดประชุมร่วมกันเพื่อจัดทำแผนดำเนินการอย่างสมบูรณ์

การขับเคลื่อนแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของพลัง “บวร” ในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดชุมชนคุณธรรม มีความเข้มแข็งภายใต้ความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งส่วนราชการในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำทางศาสนา ผู้นำสถานศึกษา รวมถึงคนในชุมชน ต่างมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการพัฒนาตามเป้าหมายของแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของกระทรวงวัฒนธรรม ทั้งนี้ ยังส่งผลทำให้คนในชุมชนมีความสามารถในการจัดการและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้เอง โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งผลให้ชุมชนสืบสานและดำเนินวิถีชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่ดีงามไว้

อย่างไรก็ตาม มีข้อจำกัดที่พบในการขับเคลื่อนแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” ในบางพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษดังเช่นพื้นที่ท่ามกลางบริเวณชายแดน พื้นที่ชายฝั่งทะเล และเกาะแก่ง และพื้นที่สูงที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งยากต่อการที่ส่วนราชการต่าง ๆ จะเข้าไปพัฒนาได้อย่างทั่วถึง

จึงอาจต้องมีการกำหนดเป็นแผนการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ขึ้นเพื่อการพัฒนาในพื้นที่ลักษณะพิเศษด้วยกลไกพิเศษที่สามารถเข้ามาเสริมช่วยในการขับเคลื่อนพลัง “บวร” ให้ครอบคลุมพื้นที่อย่างกว้างขวางครบถ้วนยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันหากชุมชนที่มีความเข้มแข็งเหล่านี้จะได้มีการสร้างเครือข่ายกับทุกภาคส่วนและชุมชนอื่น ๆ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันก็จะช่วยให้ชุมชนที่มีภูมิ-สังคมที่แตกต่างกันได้นำแนวคิดของชุมชนเหล่านี้ไปปรับใช้ให้เกิดชุมชนคุณธรรมที่เข้มแข็งขยายตัวออกไปเพิ่มมากขึ้น

การนำแนวคิด “บวร” ไปสู่การปฏิบัติ

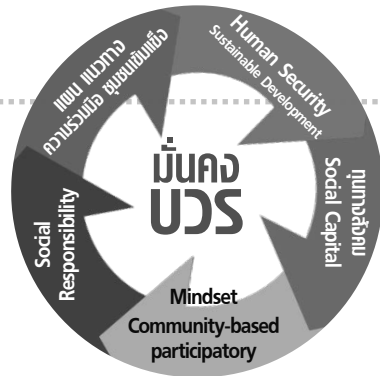
1. การสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” มีส่วนส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงที่ยั่งยืน แนวคิด “บวร” เปรียบเสมือนสายใยยึดโยงให้สังคมไทยมีความเข้มแข็งตั้งแต่ในอดีต ดังนั้น การให้ความสำคัญด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันหลักในชุมชนอย่างจริงจัง จะสามารถฟื้นฟูคุณธรรมและจริยธรรมที่ดิ่งงามของสังคมไทยกลับคืนมา และจะช่วยให้สังคมไทยกลับมาเข้มแข็ง มีสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม เกิดภูมิคุ้มกันปัญหาความมั่นคงต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด เป็นต้น อันจะเป็นการเสริมช่วยให้เกิดความสามัคคีตั้งแต่ระดับชุมชนหมู่บ้าน

2. การยึดหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ขับเคลื่อน “พลังบวร” โดยคนในชุมชนหรือในสังคมนั้นจะต้องร่วมกันทำความเข้าใจหลักสำคัญ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” “ภูมิ-สังคม” ขณะเดียวกันต้องทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนที่ปัญหาต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปและนำเข้ามาสู่ชุมชน โดยนำต้นทุนทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีอยู่มาร่วมกันขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายของความเป็นชุมชนหรือสังคมคุณธรรม

3. การชี้แจงทำความเข้าใจแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” โดยที่การขับเคลื่อนแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของบวรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม จึงต้องมี “ศูนย์เรียนรู้” การใช้ถ้อยคำที่เข้าใจง่ายเพื่อให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสารเผยแพร่ทำความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย

4. การขับเคลื่อน “ตำบล มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ภายใต้แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ (ความมั่นคง) เมื่อพิจารณาแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็นความมั่นคงที่กำหนดให้มีแผนย่อยการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงโดยให้ความสำคัญกับการบูรณาการนโยบายและการดำเนินการในภาพรวมของทุกหน่วยงานในทุกพื้นที่และทุกมิติของการดำเนินงาน ดังนั้น แนวคิด “บวร” สามารถสนับสนุนความสำเร็จของแผนย่อยโดยให้กำหนดโครงการไปถึงระดับของแผนตำบล เพื่อให้เกิด “ตำบล มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และให้ “บวร” เป็นส่วนหนึ่งของแผนชุมชน เพื่อให้คนและชุมชนมีภูมิคุ้มกันและมีศักยภาพในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

การขับเคลื่อน “พลังบวร” เพื่อความมั่นคง

1. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1.1 รัฐบาล หน่วยงานระดับกระทรวง กรม องค์กรที่เกี่ยวข้องต้องตระหนักถึงความสำคัญของความมั่นคงมนุษย์ (Human Security) และ การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) ที่ยึดโยงกับความสามัคคีและความสุขของคนในชุมชน โดยสร้างภูมิคุ้มกันและความเป็นหนึ่งเดียวของคนและชุมชนในระดับพื้นที่ให้มีภูมิคุ้มกันมีความมั่นคงปลอดภัย อาทิ การมีนโยบาย แผน ที่สะท้อนรายละเอียดการประสานแผนทำงานระหว่างแผนการพัฒนาพื้นที่เพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ (พ.ศ. 2561 – 2564) กับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 – 2564) โดยอาศัยพลังบวรเป็นหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมในเชิงป้องกันและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ทั่วไปและพื้นที่เฉพาะ (พื้นที่ที่มีปัญหาความมั่นคงพื้นที่ที่มีเงื่อนไขของปัญหาความมั่นคง พื้นที่ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาทางความมั่นคง)

1.2 การสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้และความเข้าใจ “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ผ่านแนวคิด “บวร” ควบคู่กับกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหรือประชาคมหมู่บ้าน การสร้างองค์ความรู้ความร่วมมือระหว่าง บ้าน-วัด-โรงเรียน และ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ครู และคนในชุมชน เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีความสามารถเพียงพอที่จะดำเนินงานในเรื่องนี้ อาทิ การจัดให้มีหลักสูตรการฝึกอบรม การเรียนรู้ เพื่อสร้างการรับรู้และให้ความรู้รวมทั้งขยายเครือข่ายชุมชนต้นแบบให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน ภาคประชาสังคม ประชาชน หรือภาคส่วนต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งที่สามารถพัฒนาและพึ่งพาตนเองรวมทั้งป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

1.3 การปรับกรอบความคิด (Mindset) และแนวทางการทำงานให้มีการประสานการปฏิบัติที่สะท้อนถึงการบูรณาการระหว่างหน่วยงานในระดับพื้นที่ที่ยึดโยงการทำงานกับชุมชนมากขึ้น (Community-based participatory) หรือ การดำเนินงาน “แนวทางประชารัฐ” โดยนำแนวคิด “บวร” ไปบรรจุเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาชุมชน แผนพัฒนาอำเภอ ประเด็นยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัด เพื่อให้ทุกภาคส่วนเห็นถึงความสำคัญเรื่องนี้ การจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของโครงการ (Project Priority) และการปฏิบัติที่มีความต่อเนื่องทั้งแผนงาน แผนเงิน แผนคน โดยรับฟังข้อมูลจากประชาคมหมู่บ้านหรือภาคเครือข่ายในระดับชุมชนหมู่บ้าน เพื่อกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดการดำเนินงานในเรื่องนี้ ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผนและประสานแผนพัฒนาพื้นที่ในระดับอำเภอและตำบล พ.ศ. 2562 ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน

1.4 การสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวม (Social Responsibility) โดยกำหนดนโยบายและให้มีตัวแบบที่ดีที่แสดงถึงการให้ความสำคัญอย่างจริงจัง เพื่อส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อชุมชนหมู่บ้านภายใต้การบริหารจัดการโดยชุมชนบนพื้นฐานความร่วมมือของทุกคนทุกฝ่าย

ซึ่งหากสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดความรับผิดชอบของความเป็นพลเมืองที่รู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมโดยรวม (Civic Responsibility)

1.5 การมีแผนหรือแนวทางการร่วมมือการมีชุมชนเข้มแข็งในพื้นที่ห่างไกลโดยเฉพาะพื้นที่ชายแดนหรือพื้นที่ที่มีเงื่อนไขปัญหาความมั่นคงกับโครงการต่าง ๆ ในการให้เข้าถึงโอกาสในการพัฒนาและมีความปลอดภัย อาทิ การดำเนินงานร่วมกับโครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อให้ชุมชนมีความสามารถในการประกอบอาชีพ การดูแลความสงบเรียบร้อย การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านดอยผักกูด ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านแม่ส่วยอยู่ ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โครงการจัดตั้งหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านอาไ้ ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน และโครงการหมู่บ้านยามชายแดนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ บ้านมะโอโคะ ตำบลแม่จัน อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและประโยชน์ในการดำเนินงานด้านความมั่นคง

2. ข้อเสนอเชิงปฏิบัติ

2.1 การจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน ให้คนในชุมชนมองเห็นปัญหาร่วมกัน (เปิดหู เปิดตา เปิดใจ) และร่วมคิด (เปิดความคิด) ร่วมทำ (ลงมือปฏิบัติ) พร้อมทั้งหาทางออกของปัญหาร่วมกันและสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน โดยอาจจัดทำในลักษณะของแผนผังทางความคิด (Mindmap) โดยคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ผู้นำชุมชนหมู่บ้าน ผู้นำตามธรรมชาติ โดยมีหน่วยงานราชการเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินงานซึ่งอาจมองในแง่หลักของสัญญาประชาคม (Social Contract) ของคนในชุมชนหมู่บ้าน

2.2 การจัดทำแผนปฏิบัติการที่ลงรายละเอียดโครงการ กิจกรรม งบประมาณ และพื้นที่เป้าหมายที่ชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับตำบลหมู่บ้านเป้าหมาย โดยมีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด นายอำเภอ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด จิตอาสา ได้วางแผนการทำงานร่วมกันคนในชุมชนตั้งแต่เริ่มต้นวางแผน การปฏิบัติ จนถึงการติดตามผลการดำเนินงาน โครงการ/กิจกรรมที่เกิดขึ้น

“คำที่ใช้เรียกประชาสังคมมีหลายคำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เช่น Civil Society, Civil Tradition, Civility, Community Building ส่วนภาษาไทยอาจใช้คำว่า ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของสังคม ประชาคม ชุมชน ประชาสังคม ซึ่งนิยามได้ว่าประชาสังคม คือ การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกันหรือมีความเชื่อร่วมกัน ในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน จะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ ร่วมกันในการกระทำ ในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่างจะเรื่องใดก็แล้วแต่และมีการจัดการ”

“ประเวศ วะสี”

2.3 การจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ โดยหน่วยงานส่วนกลางและจังหวัด นำผู้นำชุมชน ครู ผู้นำศาสนา นักเรียน มาศึกษาชุมชนต้นแบบที่เป็นตัวอย่างของการขับเคลื่อนพลัง “บวร” ที่ประสบความสำเร็จในการเสริมสร้างศักยภาพและภูมิคุ้มกันของชุมชน เพื่อขยายแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และพัฒนาต่อยอดชุมชนเข้มแข็ง อาทิ ชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วัดโพธิ์ศรีสว่างหนองช้าง อำเภอสามชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ ชุมชนคุณธรรมมีสยิดดารุลอามาน หมู่ 7 ตำบลกะรุปี อำเภอกะป้อ จังหวัดปัตตานี

2.4 การดำเนินงานของหน่วยงานรัฐร่วมกับสภาองค์กรชุมชนและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่มีชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายภาคประชาชน โดยให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งของตำบลเป้าหมายที่ชุมชนมีการจัดการตนเองในทุกมิติ

รายการอ้างอิง

กระทรวงวัฒนธรรม, แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 – 2564) , 2559

กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชน

คุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เอกสารเรื่อง แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรม น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้อธิบายคำสำคัญที่ต้องมีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันในการ บูรณาการการดำเนินงานร่วมกันและปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ดังนี้

“บ” แทนความหมายด้วยคำว่า “บ้าน” ซึ่งบ้านคือที่พักอาศัยหรือครอบครัวก็ได้ บ้านให้ความรัก ความอบอุ่นผูกพันแม้จะเป็นหน่วยหรือสถาบันเล็กที่สุดในโครงสร้างของสังคม แต่เป็นจุดเริ่มต้น ของสังคม ใหญ่ ๆ เป็นฟันเฟืองชิ้นเล็กที่มีความหมายสำคัญมาก ทั้งนี้ บ้านในที่นี้หมายถึงความรวมถึงหมู่บ้าน หรือ ชุมชน

ต่าง ๆ ด้วย ผู้นำที่เป็นตัวแทนของพลังบวร ที่มาจากบ้าน เช่น ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้สูงอายุ สตรี เด็ก เยาวชน ประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น

“ว” แทนความหมายด้วยคำว่า “วัด” วัดเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางจิตใจของคนไทยมาแต่ครั้งอดีต เป็นสถาบันยึดเหนี่ยวจิตใจ อบรมสั่งสอนคนในชุมชนรอบ ๆ วัดให้ประพฤติถูกทำนองคลองธรรม วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของพระสงฆ์แล้ว สำหรับชาวบ้านยังเป็นสถานที่ให้คนในชุมชนพบปะกันใครเดือดเนื้อร้อนใจก็มาปรึกษา กัน กลับจากวัดก็ได้คำสอนดี ๆ กลับไปมากมาย อย่างที่ทราบกันดีว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีเสรีภาพในการนับถือศาสนาซึ่งทุกศาสนา ไม่ว่าจะ เป็นอิสลาม คริสต์ ล้วนมีหลักคำสอนให้ผู้คนประพฤติและปฏิบัติดี ทั้งนี้ “ว” ในที่นี้จึงหมายถึงรวมถึงศาสนสถานของศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ แผ่นดินไทยด้วย ผู้นำที่เป็นตัวแทนพลังบวร ที่มาจากวัด หรือศาสนสถาน ประกอบด้วย ผู้นำทางศาสนาของแต่ละศาสนา ไม่ว่าจะ เป็นศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ เช่น เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน บาทหลวง เป็นต้น

“ร” แทนความหมายด้วยคำว่า “โรงเรียน” โรงเรียนคือสถานที่ที่ให้ความรู้อย่างมีแบบแผน สำหรับเยาวชนซึ่งจะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ภาระของโรงเรียนอาจดูหนักอยู่บ้างในปัจจุบัน เนื่องจาก โรงเรียนต้องดูแลเหล่าลูกศิษย์เหมือนลูกหลานของตน รวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่เพื่อให้บริการ ประชาชน เพื่อให้ครอบคลุม ทั้งนี้ “ร” ในที่นี้จึงหมายถึงรวมถึงหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ในพื้นที่ด้วย ผู้นำที่เป็นตัวแทนพลังบวร ที่มาจากโรงเรียนและหน่วยงานภาครัฐ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกองตรีปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้กำกับสถานีตำรวจ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เป็นต้น

ประเวศ วะสี อ่างใน “ทุนนิยม/ผู้บริโภคนิยม ประชาสังคมและพลเมืองผู้ตื่นรู้” ยุทธนา วรณปิตกุล/สุพิธา เริงจิต. (เรียบเรียง), สำนักพลเมือง : ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาสังคม. กรุงเทพฯ มูลนิธิ การเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม. 2542

สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ประเด็น ความมั่นคง, 2561)

สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, ยุทธศาสตร์ชาติ, 2561

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนการพัฒนาพื้นที่เพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ (พ.ศ. 2561-2564), 2561

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)

<http://www.rdpb.go.th/>

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2562

เอกสารประกอบการบรรยายของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เรื่อง การสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

<http://www.m-culture.go.th/>